پارانۆیا و مرۆڤی بێ خودا … هیوا سەعید

زانستی دەروونناسی دابڕان بە یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی توشبوون بە نەخۆشی پارانۆیا دادەنێ. ئینجا ئەو دابڕانە لەدەستدانی کار، تێکچوونی هاوڕێیەتی، خیانەت و ئازاری خۆشەویستی و زۆر جۆرە دابڕانی تری وەک بەکارهێنانی مادەی هۆشبەر کە ئەویش جۆرێکە لە دابڕان، دەگرێتەوە. لەو دۆخە مرۆڤ باوەڕێکی وای لەلا دروست دەبێ کە ئەم جیهانە جێگایەکی ئەمین نییە بۆ ژیان، گومان لە نییەتی کردەوەکانی خەڵک دەکا و هەموو کارێکیان بە بەرژەوەندخوازانە لێکدەداتەوە، بۆیە لە تێکەڵبوونی ئەوانیتر دەترسێ بە هەڕەشە لەسەرخۆی دەیانبینێ. لێرەوە ئەو مرۆڤە نەخۆش و توشبوو بە وەهمە هەست بە چەوسانەوە دەکا و گومانی ئەوەی هەیە ئەو بەرژەوەندخوازانە کەسانی خراپەکارن و لێی لە کەمینن. بۆ نموونە شێوەتەماشاکردنێکی بە تەرکیز یان پستەپستی نێوان دوو کەس ئەگەر هۆکارێکی ئاشکرای لێ دیار نەبێ بۆ ئەم ڕەفتارەیان ئەوا بەخۆی و باسکردن لەسەرخۆی تێدەگا. گریمان ئەو ڕقی لە ڕەنگی شین بێ، لە کافێیەک لە فنجانێکی شین قاوەی بۆ بێنن یەکسەر چاودەبڕێتە سەرمێزی کڕیارەکانی تر بۆ ئەوەی بزانێ فنجانی ئەوانیش شینە یان نا. وەها ڕێکەوت ڕەنگی فنجانی قاوەخۆرەکانی تر سوور و سپی یان زەردبوو بە تەنیا هی ئەو شین بوو و هۆکارێکی ڕوونیشی بۆ ئەم ڕێکەوتەی نەدۆزییەوە گومانی ئەوە دەبا ئەم کارە بەدەستئەنقەست بۆ ئازاردانی دەروونی ئەو کراوە، نەک هەرئەوەندە بەڵکو گومانی ئەوەشی هەیە ئەوان لە ناخی بە ئاگان و دەزانن ڕقی لە چی دەبێتەوە. لەبەرئەوەی لێکدانەوەکانی بە گوێرەی لۆژیکە هیچ ڕێکەوتێک پەسەند ناکا، بەو مانایەی ئەگەر فنجانی قاوەخۆرەکانی تریش شین با دەگەیشتە ئەو ڕاستییەی هیچ ئازاردانێکی دەروونی بە مەبەست بۆ ئەو لە گۆڕێ نییە. بە هەمان شێوە بەپێی ئەو لۆژیکەی مادام ئەوان دەزانن ئەو ڕقی لە چ ڕەنگێکە کەواتە ئەو کەسێکە لە ژێر چاودێری ئەوانیترە. دیسان کەواتە ئەو کەسێکی گەورەیە ئەگەرنا بۆ چاودێری دەکرێ. لە دواجار لەسەر بنەمای چەندین وەهمی یەک لەدوای یەک هەڵچنراو پێناسەیەک بۆخۆی دەکا کە ئەو مرۆڤێکی گەورەیە و جێی سەرنجی ئەوانیترە و خەڵک هەمیشە چاودێرن بەسەرییەوە. ئەنجامی ئەو وەهمەش ئەو دەکاتە کەسێکی خۆبەگەورەزان و دوورەپەرێز و ڕقاوی. دوورەپەرێزییەکەی وەک خۆپاراستنێک لە فێڵ و ڕقئەستورییەکەی

تۆڵەیەکە لە ویستە خراپەکانی ئەوانیتر.

بەڵام مرۆڤی گەورە و دوور لە بازاڕ لەسەر هەمان ئەو وەهمە دروست نەبووە، بەڵکو ئەگەر خودا وەکو وەهمێک یان هێزێکی بانزەمینی و ویستێکی ڕەها و باڵادەست بەسەر ویستی هەندەکی مرۆڤ، مرۆڤەکان ئاڕاستە بکا، ئەوا مرۆڤی باڵا مرۆڤێکی بێ ئاسمانە و ملکەچی هیچ ویستێک لە دەرەوەی ویستی خۆی نییە و ئەو وەهمەی لەناوخۆی کوشتووە و بێ خودا دەژی.

هەروەها ئەو مرۆڤە گەورە تەواوزەمینییە بەهایەکانی هەڵوەشاندۆتەوە و پابەند نییە بە ئیتیک یان ئەو داب و نەریتانەی کۆمەڵگا لەسەری کۆکن، ئەو کەسێکی دژەباو و دوورە لە مێگەل.
فریدریک نیچە لە وەهای گوت زەردەشت لەبارەی ئەو مرۆڤە گەورەیە دەڵێ:
ئەی مرۆڤی بەرز! فێربە، خەڵکی نێو بازاڕ
باوەڕیان بە مرۆڤی بەرز نییە.
بۆ ئەوان ئێمە، هەموو بەرابەر و یەکسانین.
ئەی مرۆڤی بەرز! بە دیدی ئەوان مرۆڤی بەرز نییە،
لەبەردەم خوادا هەمووومان یەکسانین.
بەڵام خوا مردووە،
ئێمە بەرابەر و یەکسان نین.
ئەی مرۆڤی بەرز! لە بازاڕ دوورکەوە.

واتا بوونی خودا یان هەموو بەها و پیرۆزییەکان کە لەسەر بوونی ئەو بنیاتنراوە و خەڵکی بازاڕ پابەندن پێیەوە و ڕێگرن لە بەردەم پێشکەوتنەکانی ئەو مرۆڤە گەورەیە. لێرەوەیە ئامانج لە ڕەتکردنەوەی خەڵکی بازاڕ و تێکشکاندنی پیرۆزی و بەهاکان.